

JAARBOEK
VAN HET
KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP
VOOR
MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

XXVII. 1940.

AMSTERDAM
UITGAVE VAN HET GENOOTSCHAP.
1940.

Een gouden penning van het erkentelijk Elmina

aan den

Luit.-Kolonel Ridder F. Last.

Door den heer *J. H. Last* te 's-Gravenhage werd in 1940 aan het Rijkspenningkabinet geschonken een gouden, ovale penning met gouden keten (Pl. II. 1), welke in 1828 is vereerd aan den Luit. Kolonel Ridder F. Last, Kommandeur onzer voormalige bezittingen „ter kust van Guinea”. De penning betreft, zooals hierna zal blijken, in 't bijzonder het kasteel en de hoofdplaats St. George d'Elmina, welke met onze overige bezittingen aan de kust van Guinea in 1872 aan Engeland werden overgedragen. Bij den penning gaf de heer J. H. Last bovendien ten geschenke eenige bescheiden, welke met den penning verband houden en in onze verhandeling achtereenvolgens zullen worden besproken.

De penning draagt op de voorzijde de inscriptie: *Het – erkentelijk Elmina – aan den Hoog: Eedel – Gestr: Heer: Den Luit: – Kol: Ridder F. Last – Kommandeur dezer – Bezittingen – St. George D'Elmina*. Op de keerzijde staan twee gekruiste degens en de inscriptie: *Afrika-1828*. De penning is van mat goud en omgeven door een fraai bewerkten rand. Het sluitstuk van den keten is van eenzelfde bewerking als de rand. Het gewicht van penning met keten is 262 gr., de grootte van penning met rand 55 × 65 m.M.

De aanleiding tot het vereeren van dezen penning aan den Luit. Kolonel Last was zijn succesvolle verdediging van het kasteel Elmina, dat op 3 en 19 October 1828 door de Fantynen was aangevallen. In de *Nederlandsche Staatscourant* van 7 Augustus 1829, nr. 184 (zie Bijlage I, blz. 87) wordt over deze gebeurtenissen o.m. vermeld, dat de vereenigde troepen der Fantynen en Hassans den 3den October 1828 met een goed gewapende macht van omtrent 8000 man het kasteel Elmina aan de Westzijde aanvielen. De Kolonel Last, opperbevelhebber der Nederlandsche troepen, die verscheidene schansen om de hoofdbolwerken had doen oprichten, ontving den vijand met veel standvastigheid. De vijandelijke benden werden na een hardnekkig gevecht van twee uren teruggeworpen en genoodzaakt in de grootste wanorde hun heil in de vlucht te zoeken. Den 19den October trok de vijand, die een leger van niet minder dan 20.000 man had bijeengebracht, onder bevel van den koning van Dankera in vier afdeelingen wederom tegen Elmina op. Ook deze aanval werd afgeslagen, waarbij de vijand een groot aantal dooden en gekwetsten op het slagveld achterliet. Bij de verdediging onzer bezittingen onderscheidden zich ook zeer de dappere officieren van het nabijgelegen kasteel St. Yago ¹⁾).

In een *rapport* van den 29sten November 1828 aan „Z.Ex. den Heere Minister voor de Marine en Koloniën” (zie Bijlage II, blz. 88) heeft Kolonel LAST in nauwkeurige bijzonderheden van deze kriegsbedrijven verslag uitgebracht. Opmerkelijk in dit rapport is wat bericht wordt over de verhouding der Engelsche bewindvoerders van het nabijgelegen Kaap Kors ten opzichte van onze

¹⁾ Ook in de *Middelburgsche Courant* van 8 Augustus 1829, nr. 95, waarvan een exemplaar tot de aan het Penningkabinet geschonken bescheiden behoort, komt een verkort bericht over dezelfde wapenfeiten voor.

kolonie. Van den Engelschen majoor Ricketts, fungeerend Gouverneur te Kaap Kors, die vóór den aanval der Fantynen op Elmina zijn standplaats verlaten had om naar Sierra Leone te worden overgeplaatst, schrijft Kolonel Last:

„Het is gewis niet te ontveinzen, dat hij in verschillende „omstandigheden het karakter der Britsche Staatskunde is „getrouw gebleven, maar in dezen toestand heb ik zijne „bemoeyingen en handelingen immer als opregt kunnen „en moeten beschouwen; buitendien was het tegengaan van „den oorlog zijne laatste speciale zending; hij ontkende „zelve niet, dat het zijn belang was tot het verkrijgen „van promotie; en door zijn langdurig verblijf te Kaap „Kors, was hij insgelijks overtuigd geworden dat de minste „vijandelijkheden de grootste rampen moesten aanbren- „gen; zijn doel was dus, zooals het mijne, Vrede & „Eendracht.

„Geheel anders is het met den tegenwoordigen Resident „Jackson gelegen; sedert lang bekend als eenen aankleever „der Fantijnen, en eenen tegenkanter in de zoo wensche- „lijke Vrede met de Ashantijnen, toonde hij reeds van den „beginne der aanvaardiging zijner functien, in onder- „scheidene kleine negergeschillen, zoowel als in het voor- „gevallene op Engelsch Kommenda (zie Journaal van 5, „7 & 14 Augustus) ²⁾, dat er voor de Nederlandsche onder- „hoorigen op weinig regt of billijkheid was te rekenen.

„Zijn verdere gedragingen zoo voor als gedurende en „na de vijandelijkheden, welke het onderwerp van dit „rapport moeten uitmaken, zullen weldra ten bewijze „strekken, dat hij geenzins van dubbelzinnigheid is vrij te „pleiten.”

²⁾ Deze journalen ontbreken bij de aan het Penningkabinet geschonken stukken.

Deze dubbelzinnigheid komt ook verder in het rapport ter sprake, en meer dan eens wordt gesproken van het gecombineerde *anglo-fantynsche leger*. Als bewijzen, hoe de blanken te Kaap Kors aan den opstand tegen Elmina deel hadden, vermeldt het rapport, dat van het slagveld „eenige afgeschotene, en ongebruikte patronen (werden) „gebragt, waarvan het papier dat van Engelsche soldij- „boekjes was, en dus geen twijffel meer overliet omtrent „de medewerking der Kaap-Korsche Blanken. De buit van „den volgenden dag, den 20 October, leverde daarvan nog „meer bewijzen op, doordien men mij, uit het Kaap-Korsche „kamp een groot aantal ongebruikte patronen, eenen „loperstok met zilveren knop, en een Engelsch gebeden- „boek bragt.”

Elders spreekt het rapport van de communicatie van den vijand met Engelsch Kommenda en op het eind van zijn rapport schrijft Kolonel Last, dat niettegenstaande de vijandelikheden geeindigd zijn, de Kaap-Korschen hun wenschen en voornemens niet bedekt houden om in staat te worden gesteld, weldra wraak op ons te nemen, en het hem niet onbewust is, dat zij daarin veeleer worden aangemoedigd dan tegengegaan. De roode oorlogsvlag had Kolonel Last wel op het kasteel doen strijken en door de „geliefkoosde Nederlandsche kleuren” vervangen, doch — schrijft hij — „ik beschouw mij zelve desniettegenstaande „nog verre van eene lang gewenschte en zoo noodige „Vrede.”

Kolonel Last keerde in 1832 naar het vaderland terug, en overleed acht maanden na zijn terugkeer te Kampen op 7 Mei 1833. Het bericht van zijn overlijden vermeldt de Overyssele Courant van 17 Mei 1833, nr. 40. Kolonel Last was ridder der Militaire Willemsorde en ridder in de Nederlandsche Leeuw.

De penning van Kolonel Last is niet de eenige, welke op St. George d'Elmina betrekking heeft. Door de West-Indische Kamer van Groningen en Ommelanden, welke deel uitmaakte van de West-Indische Compagnie, werd in 1683 een penning op St. George d'Elmina geslagen ³⁾. Van 1684 is een penning op den dood van Tomas Ernsthuyse, Gouverneur van Guinea, te St. George d'Elmina overleden op 28 Juni 1684 ⁴⁾. Van later tijd zijn een gedenkpenning en een draagmedaille voor Moed en Trouw, welke beide betrekking hebben op de expeditie ter kuste van Guinea in 1869—70 ⁵⁾.

De penning van 1683 (Pl. III. 2) is van al deze wel de belangrijkste. De aanleiding tot het vervaardigen van dezen penning waren de moeilijkheden, ontstaan over de uitkeering van het dividend, dat de Amsterdamsche Kamer voor een deel aan zich had gehouden, met voorbijgaan der andere deelgenooten. Bij uitspraak van de Algemeene Staten was de Amsterdamsche Kamer in het ongelijk gesteld, op welk succes en het inmiddels hooger geworden dividend de Groningsche Kamer den penning liet slaan ⁶⁾.

Op de voorzijde is afgebeeld, liggend in het verschiet, het kasteel St. George d'Elmina, waarboven S. G. DELMINA, en op den voorgrond een schip. Het randschrift luidt: FVLGRA NON MINIMA 1683.

³⁾ v. Loon, *Ned. Historische penningen* III, blz. 304. *Cat. Kon. Penningkabinet* nr. 1334. *Betts, American Colonial History*, nr. 64.

⁴⁾ v. Loon, l.c. III, blz. 305.

⁵⁾ *Zwierzina, Ned. Penningen*, nr. 155—156. = *Bax (Jaarboek, 1932)*, nr. 191 en 8. Beide penningen zijn in het Penningkabinet aanwezig. Een gesp ter herinnering aan dezelfde wapenfeiten wordt bij *Zwierzina* genoemd onder nr. 157.

⁶⁾ Volgens anderen zou de penning geslagen zijn uit de opbrengst van een stuk gouds, dat door den gouverneur van d'Elmina bij testamentaire beschikking aan de Bewindhebbers der Compagnie was nagelaten. Zie v. Loon, l.c., blz. 303.

Op de keerzijde zijn, bij wijze van een rozet, de wapens der Heeren Bewindhebbers afgebeeld, waarbinnen in monogram WCGO = West-Indische Camer van Groeninge en de Ommelanden. Rondom loopt als randschrift: SOCIETAT(is) IND(iae) OCCID(entalis) DIRECTORES GRON(ingae) ET OM(melandiae).

Het randschrift op de voorzijde van den penning, dat beteekent: *geen geringe steunsels*, heeft v. Loon betrokken op het hooge dividend, dat was uitgekeerd, en waardoor de nieuwe in 1674 opgerichte Compagnie⁷⁾ een niet geringe steun voor het land heette te zijn. Of dit juist is gezien, betwijfel ik. M.i. moet de verklaring van het randschrift gezocht worden in verband met het opschrift S. G. DELMINA. De West-Indische Compagnie had ook haar bezittingen buiten de goudkust, o.m. in dien tijd Suriname en Curaçao. Dat de penning deze niet noemt, doch uitsluitend Elmina onder afbeelding van het kasteel, wijst er op, dat het speciaal om dit bezit der Compagnie gaat, dat door zijn winstgevendsten slavenhandel wel de voornaamste steun en bron van inkomsten was, niet zoozeer voor het land, doch rechtstreeks voor de West-Indische Compagnie.

Met het kasteel van St. George d'Elmina komen wij tot de vroege geschiedenis der West-Indische Compagnie. Het kasteel was in 1637 door Johannes Kühn op de Portugeezen veroverd, en sindsdien de hoofdzetel van de bezittingen der West-Indische Compagnie aan de kust van Guinea⁸⁾. De verovering van St. George d'Elmina speelde

⁷⁾ Zij is de z.g.en. 2de West-Indische Compagnie. De oude Compagnie werd door de Staten-Generaal in 1675 opgeheven.

⁸⁾ Over de vroege vaart, reeds vóór 1600, van Hollandsche koopvaarders op de kust van Guinea, zie Dr. W. S. Unger in het *Economisch-Historisch Jaarboek*, Dl. XXI (1940), blz. 194 e.v. Op het geciteerde maakte Dr. J. H. Kernkamp mij opmerkzaam.

af in de jaren, dat Johan Maurits van Nassau de bezittingen der Compagnie in Brazilië bestuurde. Dáár kwamen werkkrachten te kort, waarin door aanvoer van slaven moest worden voorzien. De West-Indische Compagnie zond daartoe den 25sten Juni 1637 een vloot van 9 schepen naar de Bocht van Guinea, waar het hoofdstation van den Portugeeschen slavenhandel, het kasteel St. George del Mina, op 29 Augustus van dat jaar veroverd werd. De slavenhandel werd voor de Compagnie sindsdien haar voornaamste oogmerk. Daarnaast dreef zij ook anderen handel, waartoe de Compagnie verschillende factorijen aan de kust van Guinea bezat.

Over deze factorijen, den slavenhandel en andere aanlegenheden te St. George d'Elmina heeft uitvoerig geschreven *Willem Bosman* in zijn *Nauwkeurige beschrijving van de Guinese Goud- Tand- en Slavekust*⁹⁾. Bosman was „raad en opperkoopman op het kasteel d'Elmina, mitsgaders tweede perzoon van de kust”. Aan dit werk heeft ook *L. C. Vrijman* vele gegevens ontleend voor zijne in 1937 in de reeks *Patria*¹⁰⁾ verschenen uitgave: *Slavenhalers en Slavenhandel*, waarin meer dan eens St. George d'Elmina ter sprake komt. Aan teekeningen van Bosman zijn door Vrijman ook de beide afbeeldingen van het kasteel St. George d'Elmina ontleend, welke wij hier op Pl. III. afbeelden¹¹⁾. Bij beide teekeningen schrijft

⁹⁾ De eerste druk verscheen te Utrecht bij Anthony Schouten in 1704, de tweede, vermeerdeerde druk, waarnaar wij citeeren, in 1709 te Amsterdam bij Isaak Stokmans, Boekverkooper op 't Rokkin, in Calvinus.

¹⁰⁾ *Patria*. Vaderlandsche cultuurgeschiedenis in monografieën onder redactie van *Dr. J. H. Kernkamp*.

¹¹⁾ Wij betuigen hier onzen welgemeenden dank aan de Uitgevers van *Patria*, de *N.V. P. N. van Kampen & Zoon* te Amsterdam, voor het cliché, dat zij voor Pl. III hebben willen afstaan.

Bosman, dat zij niet bijzonder gelukkig zijn uitgevallen: „U.E. moet weten ¹²⁾), dat den Teekenaar zijn Meester wat vroeg ontlopen zijnde, wel eenige kleyne misslagen heeft gehad, die egter niet, dan van kendens konnen gemerkt werden” ¹³⁾). Hoe dit ook zij, zij zullen de werkelijkheid wel meer nabijkomen, dan de afbeelding op den penning van 1683.

Aan de „huishouding der loffelijke Compagnie op de Westkust van Afrika” wijdt Vrijman een afzonderlijk hoofdstuk, waaruit wij, en uit Bosman zelf, hier een en ander meedeelen. Te St. George d’Elmina hielden verblijf de directeur-generaal als opperste gezaghebber, de opperkoopman, de fiscaal en andere hoofdambtenaren der Compagnie. Zij vormden de „Raeds-Vergadering”, waarin ook de Commisen der buitenforten werden toegelaten, en waarin over zaken van „groote aangelegentheyd” werd beslist ¹⁴⁾). Ook in het rapport van den Gouverneur Last wordt deze Raad genoemd, waarvan als leden de Boekhouder en de Chirurgyn-Majoor worden geraadpleegd. Tot de lagere dienaren behoorden, behalve de soldaten, de assistenten, die hetzij „met de penne” of bij den koophandel hun functies hadden. Zij konden opklimmen tot onder-commies, en ook de hoogere rangen van koopman of commies en opperkoopman bereiken. De voornaamste subalterne rang was die van „opperkoopman van Elmina”, of „tweede perzoon van de kust”. Bij overlijden van den Directeur-Generaal was hij aangewezen als zijn opvolger.

Een afzonderlijke groep ambtenaren vormden de chirur-gyns, staande onder een opper-chirurgyn, die in de eerste plaats de ingekochte slaven hadden te keuren, en verdere

¹²⁾ Het werk van Bosman is in briefvorm geschreven.

¹³⁾ *Bosman*, blz. 45.

¹⁴⁾ *Bosman*, blz. 96—97.

geneeskundige hulp behoorden te verleen. De kuststrecken van West-Afrika waren zeer ongezond, en in de 17de en 18de eeuw was het sterftecijfer ook voor de blanken zeer hoog. Ook uit het rapport van den Gouverneur Last blijkt, hoe bij den dreigenden aanval op Elmina een deel van zijn personeel, en ook hij zelf, zeer tot zijn nadeel, met ziekten hadden te kampen. De aanstelling der chirurgijns geschiedde na vrij strenge examens. De gezondheid der ingekochte slaven, minder om hun persoon dan om hun koopwaarde, was voor de Compagnie van te veel belang om geen bekwame chirurgijns aan te nemen. Het mochten dan ook geen „verekenslubbers of kattensnyders met een Harderwijksche kackbulle” zijn ¹⁵⁾. Het salaris van den opper-chirurgijn was gelijk aan dat van den opper-koopman te Elmina, of van den predikant, waarbij nog andere rechtmatige emolumenten kwamen. Daarenboven hadden zij hun inkomsten uit den handel, dien zij voor zich zelf dreven, al was hun dat bij plakkaat streng verboden. Zij waren daarin niet de eenige zondaars. Ook de „Heeren van de Penne” lieten zich bij den handel te Elmina niet onbetuigd. De Compagnie betaalde haar dienaren niet al te best.

Met dat al strekte de Compagnie op hare wijs ook haar zorgen uit over het geestelijk welzijn van haar onderhoorigen. Zij had te Elmina een predikant en een voorzanger. Elken dag werd kerk gehouden. „U.E.” — schrijft Bosman — „moet zig niet inbeelden, dat wij hier roekeloos „of ligtvaardig leven, daarin zoud U.E. zig zelve bedriegen: wij zijn integendeel heel *sinceer*, en *Kerkelijk*; want „we moeten alle dagen ter Kerk gaan op de verbeurte van „een halve *Rijxdaalder*, behalve des *Sonndaags* en *Donderdaags*, als wanneer de boete een geheele *Rijxdaalder*

¹⁵⁾ Zie *Vrijman* l.c., blz. 72.

„bedraagt.” Niettemin slaat Bosman de kerkelijkheid der Compagnies-dienaren toch niet te hoog aan. „Dog ik weet” — schrijft hij — „dat U.E. zijn antwoord hier op al reede „is, namentlijk, dat dit maar is *un service du Dieu par force*, en dien volgende niet veel om 't lijf heeft. En „zeekerlijk, als ik de waarheyd zal zeggen, 't en is niet „veel beters; want zonder dees dwang zouden sommige „met *Aarnoud van Overbeek* wel mogen zeggen, dat een „mooy *Meisje* alhier meer inkomst en gevolg, als een „*Armbos* met een *Predicant* zou hebben” ¹⁶⁾.

Met de aanstelling van haar predikanten was de Compagnie overigens niet bijster gelukkig. Een Isaacus Ketelanus was om zijn „kwaad gedrag en ergerlijk leven” uit zijn ambt ontzet, en ook de bewogen geschiedenis van den neger-predikant Capitein werpt een zonderling licht op de kerkelijke bediening te Elmina. Zijn leven is op grond van historische gegevens uitvoerig beschreven door Prof. *Eekhof*, waaraan wij de hier volgende bijzonderheden ontleenen ¹⁷⁾.

Capitein — zoo genoemd door zijn meester — was als slaafje van circa 11 jaar met den opperkoopman Jacobus van Goch in 1728 naar Holland gekomen. Van Goch vestigde zich eerst te Middelburg en daarna te 's-Gravenhage, waar Capitein een goede opvoeding van zijn meester verkreeg. Toen hij tot de „vierde school” was toegelaten, werd hij in de Kloosterkerk te 's-Gravenhage op den 8sten Juli 1735 gedoopt, waarbij hij genaamd werd Jacobus

¹⁶⁾ *Bosman*, blz. 96. Het hier naar *Aernout van Overbeke* geciteerde is ontleend aan diens *Reysbeschrijving naar Oost-Indien in 1668* (fol. 3).

¹⁷⁾ Dr. A. *Eekhof*: *De Negerpredikant Jacobus Elisa Joannes Capitein*, Nederlandsch Archief voor Kerkgeschiedenis Dl. XIII, blz. 138 e.v. en 209 e.v. Onder verwijzing naar deze publicatie verhaalt ook Vrijman i.e. van het leven van Capitein.

Elisa Johannes. In 1737 ging hij naar de hoogeschool te Leiden, om te worden ingeschreven als student in de Godgeleerdheid. Hij studeerde er op kosten van zijn meester en met een stipendium van het Halletfonds. Overeenkomstig de bepaling van het fonds hield Capitein op 10 Maart 1742 een Latijnsche oratie, welke in het Hollandsch werd uitgegeven en in 15 maanden vier herdrukken beleefde. De Latijnsche titel luidde: *Dissertatio politico-theologica de servitute, libertati christianae non contraria*, en in de Hollandsche uitgave vertaald met: *Staatkundig-Godgeleerd Onderzoekschrift over de Slaverny, als niet strydig tegen de Christelyke Vryheid*.

De stelling van Capitein, dat de slavernij niet in strijd was met de christelijke vrijheid, was naar het hart van de Bewindhebbers der Compagnie. Toen dan ook Capitein zijn studies voltooid had en als proponent tot de kerkelijke bediening was toegelaten, werd hij door de Compagnie aangezocht voor het ambt van predikant voor St. George d'Elmina. Door de classis Amsterdam¹⁸⁾ in het ambt bevestigd, vertrok Capitein met het slavenschip „De Catharina Galey” naar Elmina, waar hij den 8sten October 1742 aankwam. Den 21sten October hield hij zijn intreepreek, welke in 1744 in Holland werd uitgegeven¹⁹⁾. Capitein deed in den beginne veel moeite de jeugd te Elmina, „zoo zwarten als afzetsels van blanken”²⁰⁾ de beginselen der christelijke religie bij te brengen. Zijn ijver

¹⁸⁾ Zij had de aanstelling van predikanten in de koloniën in handen. Zie *Eekhof*, blz. 164.

¹⁹⁾ Te Leiden bij Jacobus de Beunje, en 't Amsterdam bij De Jansoons van Waasberge. Een exemplaar berust op de Nationale Bibliotheek te 's-Gravenhage. De preek werd op verzoek van Capitein uitgegeven door Hieronymus de Wilhem, die ook zijn Latijnsche oratie had vertaald. Zie *Eekhof*, blz. 211 e.v.

²⁰⁾ Zie *Eekhof*, blz. 218.

ten deze werd door den Directeur-Generaal *de Petersen* dan ook geprezen, en ook de Bewindhebbers der Compagnie gaven hun waardeering te kennen. Doch een negerinnetje, waarmede Capitein wilde trouwen, gaf zijn eerste deraillement. Volgens het Groot Plakkaatboek kon een christen niet huwen met een heidin, voordat deze in den christelijken godsdienst onderwezen was en gedoopt. De Directeur-Generaal en de Bewindhebbers werden er in gemoeid, en Capitein, die eerst maar dadelijk had willen trouwen, wist het ten slotte zóó te regelen, dat zij met nog andere negerinnetjes door hem op school werd onderwezen, om zoo „op een wettige wyse tot (s)yn oogmerk bequaem gemaekt (te) worden” ²¹⁾. Inmiddels waren ook de classis Amsterdam de huwelijksplannen van Capitein ter oore gekomen, waarover zij des te meer ontstemd was, daar zij had vernomen, dat Capitein het negerinnetje als heidin reeds had willen huwen. Bij schrijven van 10 Januari 1745 gaf de classis dan ook duidelijk haar misnoegen aan Capitein te kennen. Voor Capitein behoorde het geval echter al spoedig tot het verleden, want in zijn antwoord van 21 Mei 1746 schreef hij o.m. dat de alleenwijze God, die alles voorziet, hem met het laatst uitgekomen Compagnie-schip eene Europeesche christen-jongedochter „ter waardige en duurbaere vrouwe” had toebeschikt. Zij heette Antonia Ginderdros, geboren te 's-Gravenhage. Den 10den October 1745 is hij met haar in het huwelijk getreden ²²⁾.

De moeilijkheden met de classis te Amsterdam hielden echter niet op. Als een goed zendeling-predikant had Capitein eenige geloofsstukken en gebeden overgebracht in de negertaal. Het Onze Vader, de Geloofsbelijdenis en de Tien Geboden waren door hem in het negerdialekt van

²¹⁾ Zie *Eekhof*, blz. 226.

²²⁾ Alsvoren, blz. 227, 270 en 275.

de Goudkust vertaald. Het manuscript was aan de Bewindhebbers der Compagnie toegezonden en door hen goedgekeurd. Het werd gedrukt te Leiden bij Jacobus de Beunje in 1744 ²³). Wat echter de Bewindhebbers der Compagnie hadden goedgekeurd, vond nog niet goed de classis te Amsterdam, welke van de uitgave eerst kennis nam, toen deze gedrukt was. Voor hare bedenkingen was alle aanleiding. Capitein had wel een zeer vrije vertaling gegeven. „Ik ben de Heer uw God” had hij vertaald met „Ik ben Jan Compón”, waartegen de Heeren der Compagnie geen bezwaar hadden gemaakt. Dat er een hoogere macht zou zijn dan Jan Compagnie vonden zij blijkbaar voor de negerbevolking maar beter niet te weten ²⁴). Een andere vrijheid van bewerking was de vertaling van het 4de Gebod ter heiliging van den Sabbath: „dan zult gij geen werk doen, noch uw zoon, noch uwe dochter, noch uw dienstknecht, noch uwe dienstmaagd”. De beide laatsten had Capitein maar weggelaten. Vermoedelijk heeft hij er geen raad mee geweten tegenover zijn opvattingen over de wettigheid der slavernij, of hij liet de woorden achterwege ten gerieve van Heeren Bewindhebbers. De classis van Amsterdam meende echter een dergelijke vrijheid niet te kunnen toelaten, en eischte, dat het desbetreffende blad zou worden herdrukt en de bestaande exemplaren niet zonder gewijzigden tekst in omloop mochten worden gebracht ²⁵).

Het bleef echter voor Capitein niet enkel bij deze bedenkelijkheden van theologischen aard. Ook met zijn herderlijk werk te Elmina ging het niet voorspoedig, en

²³) Een, uiterst zeldzaam, exemplaar is in de Nationale Bibliotheek te 's-Gravenhage. Zie *Eekhof*, blz. 230.

²⁴) Voor deze opvallende en toch te verdedigen vertaling zie *Eekhof*, blz. 232, noot 1.

²⁵) Zie *Eekhof*, blz. 233.

in moedeloosheid bood hij Heeren Bewindhebbers zijn ontslag aan, waarop blijkbaar ter bemoediging werd geantwoord met het zenden van geschenken, bestaande, zooals uit den bedankbrief van Capitein blijkt, uit „welgepakte en welgebleevene hammen, tabak, pijpen, roode en witte wijnen, en verscheydene liqueren” ²⁶⁾. Met dat al zocht Capitein naar een meer voldoening gevenden arbeid, en legde zich toe op den handel, al deed hij zijn Bewindhebbers gelooven, dat hij zijn herderlijk werk nog vol ijver voortzette. Doch evenmin als theoloog was Capitein in den handel gelukkig, en geraakte in groote schulden. Te midden van deze tegenspoeden overleed hij den 1sten Februari 1747 op 30-jarigen leeftijd.

De geschiedenis van Capitein is door Vrijman een tragi-comische genoemd. Mogen er al comische momenten in voorkomen, het tragische is toch wel overwegend geweest. Men krijgt bij het lezen zijner brieven den indruk, dat Capitein van goeden wille is geweest, doch bij zijn niet gemakkelijk werk en zijn moeilijke positie van negerpredikant tegenover blanken niet van de classis Amsterdam noch van de Bewindhebbers der Compagnie den steun ondervond, dien hij behoefde, welk gemis hem heeft gebracht van het ambt, dat hij met eere was begonnen.

De gedragingen van Capitein waren echter voor de Compagnie aanleiding de religie maar verder buiten hare bemoeiingen te houden, en zich te bepalen tot den slavenhandel, waarin, zooals op den penning van 1683 verluidde, voor haar niet geringe steunsels waren gelegen.

In 1791 eindigde het octrooi der West-Indische Compagnie; den 1sten Januari 1792 werden hare bezittingen

²⁶⁾ Zie *Eekhof*, blz. 238.

overgenomen door den Nederlandschen Staat. Wat St. George d'Elmina betreft, behoort het daarop volgend tijdvak niet tot de beste bladzijden onzer koloniale geschiedenis²⁷⁾. De nederzettingen ter kust van Guinea waren voor Nederland, zoowel als voor Engeland, in dien tijd geen voordeelig en rustig bezit. Voortdurende geschillen tusschen de onder Nederlandschen en Engelschen invloed staande negervolken leidden tot verschillende vijandelijkheden. De aanval der Fantynen op Elmina tijdens Gouverneur Last is er een voorbeeld van. Onderhandelingen tusschen beide mogendheden over gebiedsruil, welke eerst in 1825, dan in 1861 waren gevoerd, hadden geen resultaat bereikt, en evenmin maakte de in 1867 tot stand gekomen grensregeling, waarbij o.m. Commenda aan Nederland kwam, de verhoudingen beter. Daarvan getuigen de beide penningen op de tuchting van Commenda en de verovering van Kwassie-Krom (zie blz. 75, n. 5), als gevolg van den onwil der Commendeezen, die zich niet wenschten te schikken onder Nederlandsch gezag. De achtergrond van het aanhouden van al deze moeilijkheden tusschen Engelsch en Nederlandsch bezit was, dat beide mogendheden zich veeleer van hun lastig bezit aan de kust van Guinea dachten te ontdoen, dan een definitieve regeling van zaken tot stand te brengen. Op vroegere informatiën onzerzijds over afstand van ons bezit, was Engeland dan ook niet ingegaan. Eerst toen na herhaald overleg Minister de Waal tijdens zijn bewind van 1868—1870 als Minister van Koloniën feitelijk ons gebied aan Engeland had aangeboden, kwam bij de Staten-Generaal een voorstel tot overname in, dat door deze wel is waar

²⁷⁾ Voor de hier volgende hoofdzaken kon ik terloops inzien een binnenkort te verschijnen studie van Mej. A. M. P. Mollema, hist. cand^a. Voor deze vluchtige inzage betuig ik de schrijfster hier gaarne mijn dank.

aangenomen niet de goedkeuring verkreeg van den Raad van State. Na het aftreden van minister de Waal en het uiteenvallen van het ministerie v. Bosse—Fock kwam niettemin in 1871—72 onder het derde ministerie Thorbecke de overeenkomst tot stand, waarbij onze bezittingen aan de kust van Guinea aan Engeland werden overgedragen. St. George d'Elmina, het oude bezit der West-Indische Compagnie, hield op een Nederlandsche kolonie te zijn.

M. A. Evelein.

's-Gravenhage, Januari 1941.

Bijlage I.

*Uit de Nederlandsche Staatscourant van Vrijdag 7 Augustus 1829,
nr. 184.*

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

Men heeft in Engeland het volgende bericht ontvangen, betrekkelijk eene ontmoeting tusschen de Nederlanders en de Fantijnen, bij het kasteel Elmina, in Afrika:

„De vereenigde troepen van de Fantijnen en de Hassans, welke laatstelijk den krijg tegen den Koning der Ashantijnen hadden gevoerd, vielen den 3den October 1828, met eene goed gewapende magt van omtrent 8000 man, bovengemeld kasteel aan de westzijde aan. De Kolonel *Last*, opperbevelhebber van de Nederlandsche troepen, die verscheidene schansen om de hoofdbolwerken had doen oprigten, en alle voorzorgen tegen eenen mogelijken aanval genomen had, ontving den vijand met veel standvastigheid. Zoodra dezelve tot binnen het bereik van het geschut genaderd was, ontblootte hij de batterijen, en viel hunnen regter en linker vleugel aan, met dat gelukkig gevolg, dat de vijandelijke benden, na een hardnekkig gevecht van twee uren, werden terug geworpen, en genoodzaakt in de grootste wanorde derzelve heil in de vlugt te zoeken.

„Intusschen trok de vijand, die een leger van niet minder dan 20,000 man had bijeengebragt, den 19den October, onder bevel van den Koning van Dankera, in vier afdeelingen, wederom tegen Elmina op, en de Nederlandsche magt had eenen algemeenen aanval door te staan. De Kolonel *Last*, die slechts een derde van de magt des vijands bijeen had, handelde met beleid, en trok zijne troepen meer en meer terug, met oogmerk om den vijand onder het geschut van de werken te brengen. Hij zelf met twee zijner Officieren, die zich met twee veldstukken in het centrum bevonden, begroetten het eerst den vijand met eenige schoten met schroot, hetgeen dezelve niet onbeantwoord liet. De slag algemeen geworden zijnde, hield drie volle uren aan, waarna het vijandelijke leger tot wijken gedwongen werd, een groot aantal dooden en gekwetsten op het slagveld achterlatende. Eene groote menigte krijgs- en mondbehoeften, in de westelijke, noordelijke en oostelijke kampementen, vielen den overwinnaars in handen; doch men was in de noodzakelijkheid, om ze denzelfden

nacht aan de vlammen over te geven. De Nederlanders vervolgden den vijand tot op eenen afstand van twee mijlen, als wanneer de bevelhebber den terugtocht naar de verschansingen beval, daar hij niet in de boschachtige streken wilde legeren, uit vrees van hetzelfde ongeval te zien plaats hebben, hetwelk Sir *Charles Macartny*, laatstelijk Gouverneur van de Britsche bezittingen aan deze kust, in 1824 is overkomen.

„Het behoedzaam en daarbij moedig gedrag van den Kolonel *Last* strekken hem evenzeer tot eer als hetzelfde vertrouwen te zijnen aanzien moet inboezemen. Ook vele zijner dappere Officieren, die over het kasteel van St. Yago, op eenen heuvel in den rug van Elmina, het bevel voerden, verdienen den grootsten lof, gelijk mede de inwoners van dat kasteel. Deze laatsten waren alle, eenige bij gebrek aan snapbanen met pieken, gewapend. Ook de vrouwen hebben zich in den slag onderscheiden: van den eenen kant voerden zij de noodige behoefte naar de strijdenden, terwijl zij van de andere zijde de gekwetsten naar het kasteel overbragten en verpleegden, waarin de jonge lieden haar ondersteunden. Het geheel leverde aan de Europeanen een buitengemeen, doch tevens een ijselijk gezicht op, vooral door de onmenschelijke wijs, waarop de inboorlingen hunne gevangenen behandelden, die dadelijk onthoofd werden.”

Bijlage II.

No. 36.

Rapport wegens
den aanval op de

Nederlandsche
Bezittingen
in October 1828.

— 9 —

Elmina 29 November 1828.

DE RIDDER L^T. KOLONEL KOMMANDEUR DER
NEDERLANDSCHE BEZITTINGEN TER KUSTE
VAN GUINEA.

AAN

ZIJNE EXCELLENTIE DEN HEERE MINISTER
VOOR DE MARINE & KOLONIËN.

Bij mijne missive van den 2de Augustus l.l. No. 29 heb ik de eer gehad uwe Excellentie kennis te geven van de aankomst op den 15 Julij, en het vertrek, op den 28, van zijner Majesteits fregat van oorlog *Sumatra*, Kolonel *Lucas*, en van de voortdurende onlustige staat van zaken tusschen de Elminaschen en de Fantijnen.

Van dat tijdstip tot de terugkomst van gezegd fregat op den 21 Augustus, en deszelfs vertrek op den 23n waren de vooruitzichten tot eene bemiddeling al meer en meer verduisterd, en de bedreigingen der Fantijnen meer stellig zoo mogelijk meer openlijk geworden.

Het voortdurend verblijf van den Engelschen Majoor *Ricketts*, steeds te Kaap Kors als Gouverneur fungerende, en zijne onvermoeide pogingen, hielden echter de in hun kamp te zaamgekome negerhoofden in bedwang, en verschoven, voor een tijd, de uitvoering van hunnen zoo lang aangekondigden aanval op de Nederlandsche Bezittingen.

Dan in de eerste dagen van September werd hij verwittigd, dat er ieder oogenblik een der kruizende oorlogsvaartuigen moest worden tegemoet gezien, om hem af te halen, waarmede hij dan ook, op den 20 September, deze Bezittingen verliet, om naar *Sierra Leone* te worden overgebracht.

Nauwelijks was nog maar het op handen zijnde vertrek van den Majoor bekend, of de Fantijnen wierpen het masker af, en reeds op den 10 September werden eenige Elminasche negers, bezig zijnde met aan hunne Goden te offeren, kort bij Hollandsch *Kommenda* door eenen hoop vijanden op het onverwachts aangevallen, en drie hunner gekwetst. Tot eenen oorlog bleef er dus geen twijffel meer overig, en de hoop op eene bevrediging moest ik opgeven, zoodra de Majoor *Ricketts* deze oorden zoude hebben verlaten. Het is gewis niet te ontveinzen, dat hij in verschillende omstandigheden het karakter der Britsche Staatkunde is getrouw gebleven, maar in dezen toestand heb ik zijne bemoeyingen en handelingen immer als opregt kunnen en moeten beschouwen; buitendien was het tegengaan van den oorlog zijne laatste speciale zending; hij ontkende zelve niet, dat het zijn belang was tot het verkrijgen van promotie, en door zijn langdurig verblijf te Kaap Kors was hij insgelijks overtuigd geworden, dat de minste vijandelijkheden de grootste rampen moesten aanbrengen; zijn doel was dus, zooals het mijne, *Vrede & Eendracht*.

Geheel anders is het met den tegenwoordigen Resident *Jackson* gelcgen; sedert lang bekend als eenen aankleever der Fantijnen, en eenen tegenkanter in de zoo wenschelijke vrede met de Ashantijnen, toonde hij reeds van den beginne der aanvaarding zijner functien, in onderscheidene kleine negergeschillen, zoowel als in het voor-gevallene op Engelsch *Kommenda* (zie Journaal van 5, 7 & 14

Augustus)¹⁾, dat er voor de Nederlandsche onderhoorigen op weinig recht of billijkheid was te rekenen.

Zijne verdere gedragingen zoo *voor* als gedurende en *na* de vijandelikheden, welke het onderwerp van dit rapport moeten uitmaken, zullen weldra ten bewijze strekken, dat hij geenzins van dubbelzinnigheid is vrij te pleiten.

Na het gebeurde op den 10 September kreeg ik successievelijk stellige negerberigten,

1°. Dat een korps Fantynen tot bij Hollandsche *Kommenda* had post gevat, ten einde de weg naar het *Hautasche*, van waar wij de levensmiddelen trekken, te bezetten en af te snijden;

2°. Dat de Fantynsche negerhoofden allen te *Groot Kommenda* vergaderd waren, en boodschappen hadden gezonden aan de *Kaap Korschen* (den 10 September) om uit te trekken, ten einde gezamenlijk aan te vallen;

3°. Dat de sterkte des vijands aan de Westzijde, en op de laatst genoemde plaats ongeveer 8000 gewapende mannen was, bestaande gedeeltelijk uit *Fantynen* en uit *Wassachen*;

4°. Dat de bevolking van alle de *Engelsche*, *Moureesche* en *Fantijnsche* krommen aan de benedenkust, ten aanzienlijke getalle, reeds naar de verschillende kampementen waren vertrokken, en eindelijk, ten einde deze lange opnoeming te bekorten, meld(d)e mij den Adsisistent *Bartels*, gestationneerd te Chama, bij missive van den 20 September dat de *Wassasche* Kaboceers hem eenen boodschapper hadden gezonden met kennisgave, dat zij aan de oproeping der Fantynen voldoende, als nu over de rivier Bossumpra trokken.

Over dit alles nochtans bewaarde de Resident *Jackson* het grootste stilzwijgen, niettegenstaande de meeste dezer vijandelijke bewegingen onder zijne oogen plaats hadden, en dat alle de deelnemers in dezen aanval, de *Wassaschen* alleen uitgezonderd, door *Kaap Kors* hunnen weg hadden moeten nemen.

Echter zooals uit het Gouvernements Journaal van dit loopende jaar blijken zal, was ik onvermoeid werkzaam geweest, om deze hoofdbezitting in eenen zoodanigen staat van verdediging te brengen, dat ik met eenige gerustheid den bedreigden aanval zoude kunnen afwachten, en op dit hagehelijk oogenblik was ik dan nu ook, in dat opzicht, gereed; maar met betrekking tot mijnen persoonlijken

¹⁾ Deze Journalen en de hierna genoemde Bijlagen ontbreken bij de aan het Penningkabinet geschonken stukken.

toestand en die der mij omringende ambtenaren, waren mijne vooruitzichten bedroevend: hevige zenuwkoortsen ondermijnden mijne krachten; de Militaire Kommandant van het Hoofdkasteel was reeds sedert de eerste dagen der maand bedlegerig aan eenen zwaren en hevigen uitslag op armen en beenen, die hem alle bewegingen belette; de adjudant was bijna in de zelfde gesteldheid, en verplicht krukken te gebruiken, zoodat bijna alles op den fungerend Boekhouder moest neder komen, die weinige dagen te voren pas van eene lange en zware ziekte was hersteld. Ik gaf echter de moed niet op, en vertrouwde op de toekomst.

Op den 28 September, nagenoeg te gelijker tijd, dat er twee der voornaamste Elminasche boschkrommen aan den noordwest zijde door de vijand waren in brand gestoken, ontving ik eene officieele kennis-gave (zie Bijlage No. 1) van den Resident *Jackson*, dat de Kaap Korsche onderhoorigen te veld gingen, en dat hem zulks weinige dagen geleden (a few days ago) ter ooren gekomen zijnde, hij alle pogingen had aangewend, doch vruchteloos, om hen van hun voornemen terug te brengen.

Van dezen oogenblik was alle Communicatie met *Kaap Kors* en de bovenkust over land gesloten; de boschnegers hadden hunne krommen al sedert eenige dagen geruimd, al het bruikbare hunner hutten, deuren, vensters &^a herwaards brengende, en hielden zich nog zooveel mogelijk bezig met het inoogsten der veldvruchten, waaraan nochtans, door de steeds naderende bewegingen der vijanden, spoedig een einde werd gemaakt.

De noodige posten waren ook op alle punten, rond het krom en de Redoetes gesteld, en strekten zich zoover uit, als de positie des vijands het toeliet; voor de bezetting der Redoetes had ik van de vrijburgers (tapoeyers) die zich allen vrijwillig hadden aangeboden, eene militie geformeerd, en hen op die posten verdeeld, terwijl ik bij Besluit van den 11 September, het kommandement derzelve had opgedragen aan de vier voornaamste kooplieden van het krom, welke in de grootste waakzaamheid en nauwgezetheid het meeste belang hadden, zoo voor het behoud van hunne familien als van hunne bezittingen; bij die organisatie had ik tevens niet uit het oog verloren, op iedere redoete ten minste twee der uit den dienst ontslagene onderofficieren te plaatsen. Van de dienstdoende militairen kon ik er, tot dat einde, geen afstaan op de buitenposten, aangezien ik mij in de verplichting had gerekend om het Garnizoen op den berg St. Yago tot 22 man te brengen, als zijnde het gewigtigste punt, en de reug-

gesteun voor de Redoetes, terwijl ik dus steeds met 50 gezonde soldaten tot verdediging, des noods, van het Hoofdkasteel overbleef.

Van de Negerregering verkreeg ik ook eindelijk eene gelegenheid tot monsterring der sterkte hunner weerbare en gewapende mannen, 't welk volgens hunne ingeschapene vooroordeelen nooit geen plaats moest grijpen, en ofschoon een niet onaanzienlijk gedeelte der bevolking dezen maatregel nog had weten te ontduiken, bleek het dat het gehele Elminasche leger, allen de huiten en boschkronmetjes daaronder begrepen, niet meer dan 6000 gewapende negers zoude opleveren; ik verbood hen nogmaals op het strengste om de vijand in de bosschen te gemoet te gaan, of hem daarin te vervolgen, hield hun het noodlottig voorbeeld van den Engelschen Generaal *Maccarthy* en zijn vrij sterk leger voor oogen, en herhaalde hen daarentegen mijne orders om, door wijkende bewegingen, de vijanden zoo veel mogelijk onder het bereik der Redoetes te brengen ten einde hem daarmede de meeste afbreuk te kunnen doen.

Alle deze maatregelen daar gesteld zijnde, wachtte ik de gebeurtenissen, die volgen moesten, met alle gerustheid af.

Het gecombineerde anglo-fantijsche leger rukte op den 29 en den 30 September in alle rigtingen langzamerhand voorwaards, verwoestende wat op hunne weg nog was blijven staan.

Op den 1 October ongeveer ten half vijf uren in den namiddag, ontdekte ik op het zelfde oogenblik aan de Noord-West en Oostzijde van het Hoofdkasteel eene hevige rook in het bosch, en eenen hoop herwaards vluchtende vrouwen. Ik gaf order, dat in elke rigting twee kwartieren zouden worden gezonden om met omzichtigheid te vernemen, wat er gaande was. Ten half zes uren hoorden wij aan de Noord-West zijde een hevig musketvuur, weinige oogenblikken daarna werd de vijand zichtbaar aan die zijde, en onderhield het vuur tot het vallen van den avond circa half zeven uren.

De rapporten behelsden, dat de twee krommen *Attuan Badie* en *Asserman* door den vijand in den brand waren gestoken, en dat de bevolking zulks verwacht hebbende, zich in de nabijheid had verschoolen om, zooals werkelijk het geval was, de vijand op eene onvoorziene wijze eenig afbreuk te doen; zij waren vervolgens langzaam en in orde geretireerd, doch hadden daarbij, door de toegesnelde kwartieren geholpen, het vuur met voordeel voor hun aangehouden, aangezien zij de vijanden hadden teruggedrongen, en er verscheidene van gewond hadden, terwijl niemand hunner iets had geleden.

Voor de volgende dag eene algemeene actie vermoedende, gaf ik

order in den avond aan den fungerend Boekhouder; om met een piket uit het Hoofdkasteel alle de Redoetes en voorposten te gaan nazien, zich te verzekeren dat alles in orde en waakzaam was, en dat er voor eene overrompeling, aan welke zijde dan ook, niets was te duchten.

Dezen last werd naar behooren volbragt; daar, waar de voorposten zich niet genoeg uitstrekten of nutteloos of te zwak waren, had dien ambtenaar gepaste maatregelen genomen, en voor dien nacht waren alle passen behoorlijk gedeckt, en de manschappen in de grootste goestedrift.

Volgens de wachtvuren des vijands waren zij toen meerendeels gekampeerd in het Noord-Westen bij of wel op de plantage *Barteling*; in het Noorden stonden zij met eene aanzienlijke magt tegenover onze voorposten bij een krom genaamd *Bronickoema*, beide plaatsen op een uur afstand nagonoeg van *Elmina*, en aan de Oostzijde was wel den brand in het bosch, doch geene vijandelijke beweging gezien.

Reeds vroeg in den morgen van den 2en hoorden de voorposten het hevig trommelen in het vijandelijk kamp, het gewone negergejuich en geschreeuw bij eene ophanden zijnde onderneming, en het leed dus geen twijffel of er zou in den loop van den dag slag geleverd worden.

De noodige order aan den Krompaai en Groot-Vaandrig werd gegeven, en wyl de Nederlandsche Bezittingen alsnu door de vijand op alle punten waren betreden, achtte ik het noodig om de roode vlag zoo van het Hoofdkasteel als van de Redoetes en van *St. Yago* te doen waayen, ten einde bij de negerregering, de bevolking en het Garnizoen de meest mogelijke indruk te verwekken.

Ik ontbood dien ten gevolge de Koning met zijne Landsgrootten binnen het Kasteel, deed het Garnizoen onder de wapenen komen, en gaf hen kennis van den gezegden maatregel, door de afkondiging eener Proklamatie, hiernevens kopyelyk gevoegd (Bijlage No. 2).

Zonder onderscheid zwoer een ieder getrouwheid en onderwerping en de negerregering stelde zich borg dat het volk staan zoude als mannen.

Naauwelijks was dit afgelopen, en daarvan kennis gegeven aan de bezetting der redoetes in *St. Yago*, of ik hoorde circa elf uren een rollend musketvuur; van *St. Yago* werd sein gemaakt dat de vijand aan de Westzijde, en langs het strand aanrukte; het vuren was in de rigting der plantage *Barteling* ten Noord-Westen, alwaar de vijand weldra voor ons zichtbaar werd.

De Kommandant der de Veer's Redoete ondersteunde de dappere wederstand door de Elminasche aan de Westzijde geboden, met het doen van eenige schoten op den vijand, met dat goed gevolg, dat denzelfden al spoedig genoodzaakt werd de wijk in het bosch te nemen; doch dewijl de overige redoetes steeds zwegen, niettegenstaande de vijand, zoo ik meende, in hun bereik was, vooral bij *Bekenstein*, gelaste ik den fungerend Boekhouder om zich onmiddellijk derwaards te begeven, en naar den drang der omstandigheden te handelen.

Bij zijn aankomst op laatst genoemde Redoete N.W. vond hij de vijand in drie krommen bij het zoutkrommetje geëchelonneerd, beweging makende om naar de Noorder zoutvlakte door te dringen; de Elminaschen waren in eene zijlingsche directie bij de regter vleugel des vijands geretireerd, zoo om den zelve voor de Redoetes te demaskeren, als om de nadering van het krom of eene overrompeling aan die zijde te beletten.

Gemelde ambtenaar zond alsnu van *Bekenstein* eenige welgerigte kogels naar den vijand, hetwelk door de Redoetes op den *Koeberg* en *Katoenberg* werd gevolgd, waardoor de vijand zich haast(t)e om de twee achterste echelons met de voorste in eene lijn te formeeren, steunende op het zoutkrommetje, doch door het vuur der Redoetes genoodzaakt, ontblootte hij het gemeld krommetje, 't welk weldra in den brand stond, en maakte met zijne linker vleugel beweging om over de hier voren genoemde Noordelijke zoutvlakte te trekken, waarschijnlijk met oogmerk om zich met de vijandelijke korpsen in het Noorden & Oosten geplaatst te vereenigen, of wel om de Redoete te omsingelen, en zich alzoo eenen weg tot het krom te banen.

Nadat hij aan de Kommandanten der *Koe- en Katoenberg* last had gegeven, om nauwkeurig op iedere beweging der linker vleugel te letten, en er thans een wel gevoed vuur, zoo van *Bekenstein* als de *Koeberg* en St. Yago werd onderhouden, keerde de Boekhouder in het Hoofdkasteel terug, om mij van dit alles Rapport te maken, en nieuwe orders te ontvangen tot het uittrekken met de twee veldstukken, zijnde 6 ponders, tot dit einde zoo veel mogelijk in gereedheid gebragt.

Dan ik zag de noodzaak daartoe nog niet in, en buitendien was er dien oogenblik niet aan te denken. Want ik bevond mij, als het ware, bezet door honderden negers, welke met hun gesprongen of onbruikbaar geworden geweer van het slagveld herwaards geijld, mij smeekten, *om wapenen*; wat zij bezaten offerden zij tot betaling, ja, verscheidenen bragten hunne vrouwen of kinders tot borg.

Reeds vroeg des morgens had ik alle de in 's Lands Magazijn overkomplete geweren uitgedoeld, zoodat ik er nu geene enkele meer ter beschikking heb; ik hoorde het vuren echter toenemen, en zag het Kasteel van oogenblik tot oogenblik meer aangevuld met negers, hunne gebrokene wapenen vertoonende.

Het was mij bewust dat er onder de Executeuren in den Boedel *Poolman* nog eenige ten getalle van 17 berustende waren, en ik zelve had in bewaring voor eene Engelsche firma in London 82 stuks, welke mij door hunnen Kaptein waren achtergelaten, om bij gelegenheid te worden verkogt.

Ik raadpleegde alzoo met den fungerend Boekhouder en den Chirurgtjn Majoor, als Leden van den Raad, over de al of niet noodzakelijkheid, om deze geweeren voor buitengewone rekening van het Gouvernement aan te koopen, en daartoe gereedelijk besloten zijnde, werden dezelve in weinige minuten tegen onbruikbare uitgereikt, onder het beding van restitutie na den oorlog, wel overtuigd zijnde dat zulks nagenoeg ondoenlijk was.

Middelerwijl was dat gedcelte des vijands, welke langs het strand aangerukt, en door het vuur der de *Veer's* Redoete, en de aldaar geposteerde Elminaschen tot in het bosch was teruggedrongen, langs een ander pad meer noordwaarts te voorschijn gekomen, en had er alzoo op dat punt insgelijks een hevig gevecht plaats; het was echter niet buiten het bereik der evengemelde Redoete, die daaraan met deszelfs artillerie een werkelijk deel nam. De actie had nu weder op twee punten plaats, in het Westen bij de *Veer's* Redoete, en in het N.W. bij het zoutkrommetje; de beide korpsen door eenen berg van elkander gescheiden.

Niettegenstaande de vijand door de vuren der Redoete gedurende bijna drie uren aanmerkelijk had geleden, en ik de gekwetsten of gedoodden duidelijk kon zien achteruit brengen, scheen hij bij deszelfs voornemen te blijven, om zijne linker vleugel over de Noordelijke zoutvlakte te willen poussceeren; doch dezelve werd ongeveer ten half vier zoodanig gehavend, en geteisterd, dat zij bij het zien aanrukken van een klein korps Elminaschen, die ik derwaards had gezonden, in allerijl retireerde, en bij de regter vleugel aantrok, die tegen de berg steunende tot bij het verbrande krommetje uitgestrekt bleef.

Aan de Westzijde was de vijand reeds eenige oogenblikken te voren tot den aftogt genoodzaakt geworden, zoodat nu omstreeks vier uren het gevegt had opgehouden, hebbende hij post gevat in het N.W. buiten het bereik der stukken, geappuyceerd tegen den berg met zijn

regter vleugel, het midden voor de *Plantage Barteling* (op welk eigendom het Hoofdkwartier scheen te zijn) en de linker vleugel achter het verbrand krommetje; eenen arm der Rivier en diepe moerassige grond lag tusschen zijn kamp en de Redoetes.

De rapporten welke mij vervolgens door de Negerregering werden gebragt, waren met betrekking tot ons leger allervoldoendst; er was niemand gesneuveld, en niettegenstaande zij voornamelijk in het Westen gedurende drie volle uren in het vuur waren geweest, waren er niet meer dan 16 gekwetsten, waarvan slechts twee gevaarlijk. Op de zijde des vijands moet het verlies aanmerkelijk zijn geweest, waarvan de Negerregering mij tot getuige een *aantal* afgesnedene hoofden binnen het Kasteel bragt. Alle mijne aanbevelingen, mijne zoo dikwijls herhaalde orders, en zelf mijne beloften van belooning om dit barbaarsch gebruik af te schaffen, niets heeft kunnen baten, en ofschoon zij begripen, dat het nuttig zoude zijn om de gevangenen levendig voor mij te brengen, ten einde eenige narigten te kunnen inwinnen, vreezen zij te veel voor hunne fetiches (Goden) en blijven aan hunne vooroordeelen gehecht.

Wat de sterkte des vijands aanbelangd, het was duidelijk gebleken, dat er alleen meer dan 8000 gewapende negers in actie waren geweest, zoodat daarbij de sterke korpsen in het Noorden en het Oosten voegende, de tegen ons overgestelde magt op niet minder dan 18 à 20000 man moet worden gerekend. Het leger der Elminaschen, zooals ik hiervoren reeds de eer gehad heb aan te merken, bestond in niet meer dan 6000 à 7000 gewapende negers, welke door het aanhoudend wacht-houden op zoo veele onderscheidene punten en het voorgevallene van den dag aanmerkelijk waren afgemat; bij eenen nieuwen aanval op den volgenden dag, zoude mijnen toestand niet zeer geruststellend zijn geweest.

Vroegtijdig in den morgen van den 3e mij eenigzins beter gevoelende, begaf ik mij per hangmat (te zwak zijnde om te kunnen gaan) naar alle de Redoetes en *St. Yago*, om mij in persoon van den staat van zaken te overtuigen; ik vond daar geene aanleiding tot de geringste aanmerking; alles was in order om opnieuw de vijand te ontvangen, maar tot deszelfs komst was voor die dag niet veel waarschijnlijkheid, want wij zagen hem bezig met het maken der zotte kostumes voor de dooden; de voorposten en de in stilte uitgezonden jagers rapporteerden dat het getrommel, het geschreeuw en gejuich, bij dergelijke plegtigheden gebruikelijk, algemeen in het bosch was; hij hield zich bezig met het begraven zijner gesneuveld-

den, en verschaftc mij dus de zekerheid, dat hij aanmerkelijke verliezen had geleden.

Ik maakte van dezen vermoedelyken rustdag zooveel mogelijk gebruik, om door de Lands smeden en vrije negers, welke ik in rekwisitie stelde, en van hunne posten ontbood, de oude geweren die daarvoor vatbaar waren, te doen repareeren, aangezien het Hoofdkasteel met moeite konde geruimd worden van negers die om wapenen aanhielden; vervolgens werden de Redoetes en *St. Yago* van ammunitien voorzien, en achtte ik het noodig om aan verscheiden kwartieren en makelaars uit het bosch, aan sommigen eenig kruid, aan de meesten lood en aan allen eenige vuurstenen af te geven voor hunne slaven of manschappen; terwijl ik eindelijk aan de Krompaai order gaf om eene versterking te zenden naar *Broniekoema* in het Noorden alwaar de posthoudende Elminasehe te zwak waren, om zelf bij eenen onvoorziene aanval te kunnen retireeren. Dan wat ik lang vóór de vijandelykheden zooveer gevreesd had, & waartegen ik, zooveel de omstandigheden en de middelen mij hadden toegelaten, had gewaakt, moest zich nog heden verwezelijken; de *waterputten*, de eenige bestaande bronnen voor de nu zoo talrijke bevolking, vielen in den namiddag onder het bereik der vijanden; een felle rook die circa ten 2 uren des namiddags in de rigting van het Oosten bij de zoete Rivier opging deed mij vermoeden dat het dorp *Abenna*, alwaar de waterputten zijn, brandde en weldra zag ik zulks bevestigd door het terugkeeren der vrouwen. Deze ramp was de grootste die ons treffen konde, de regentijd lang voorbij zijnde had ik ook reeds lang mij zelve, de ambtenaren, de militairen &^a op randsoen gesteld, om de voorraad water zooverre mogelijk te kunnen doen strekken; nu zoude gewis eene uitdeeling aan de bevolking al spoedig gevorderd worden, en hoe weinige dagen zoude zulks slechts kunnen worden volgehouden?

Doch de voorzienigheid weerde dit ijselijk ongeluk af! de morgenstond van den 4den brak, onder eenen weldadigen plasregen, aan; putten waren er weldra gegraven, en even spoedig gevuld; deze stortregens, zoo buitengewoon in het seizoen, hielden verscheidene dagen aan, en naauwelijks had de vijand de eene dag zijne wapenen in order gebragt of de volgende dag zag hij zijnen arbeid vernietigd.

Ziekten moesten er buiten eenige bedenking bij hem uit ontstaan, doch ook hieraan waren de Elminaschen onderworpen, en meer dan eens beklagde ik hun lot, wanneer ik hen op hunne posten, in het veld, aan deze zware, en soms uren durende buyen zag blood gesteld,

en gevoelde ik diep leedwezen dat ik niets anders had dan eenen dronk rum om zulks te verzagten en hunne standvastigheid en moed te beloonen.

Intusschen schenen er onder de negerhoofden van het gecombineerde leger vele onderhandelingen plaats te hebben; althans bijna dagelijks, wanneer het weder zulks toeliet, zag ik in het vijandelijk kamp bewegingen van marschen en contramarschen, met dien verstande dat in den morgen bijvoorbeeld een korps van 4, 6, soms tot 800 man, bij de welke nu en dan een of twee engelsche vlaggen waren, door eenige negerhoofden (kaboceers) geleid, zich in de rigting van het Noorden begaf, en in den namiddag weer terug keerde met dezelfde sterkte of dan minder, dan meerder.

Volgens de nachtvuren bleef nochtans de positie hetzelfde, een weinig meer strandwaarts gestrekt, het Hoofdkwartier op de *Plantage Barteling*; de verrigting des vijands bepaalde zich tot het verbranden van alle de krommetjes, zoo in het Westen en Noorden als in het Oosten; het voornemen scheen te zijn om Elmina dusdanig omsingeld en ingesloten te houden, dat gebrek aan levensmiddelen binnenkort moest worden gevoeld: in dien zin waren de uitjouwingen, de toeroepingen der fantijnsche voorposten.

In dien tusschentijd, en wel op den 5 October, ankerde ter dezer rhede het Amerikaansche brikship *Ivory* kap^t. Devens, van den welken ik vernam dat hij geweeren aan boord had; hij kon er echter niet meer dan 50 afstaan, tegen f 15.— per stuk.

Daar het repareren der oude ingeruilde geweren langzaam voortging, het kasteel steeds bezet bleef als het ware door negers, welke om goweren baden, en ik eindelijk van dag tot dag meer van de weinige sterkte van ons leger overtuigd werd in vergelijking met het zeker driemaal sterkere des vijands, droeg ik aan de Leden van den Raad voor, om het aangebodene getal wapenen op buitengewone kosten van het Gouvernement aan te koopen, waartegen, in onze dringende omstandigheden, geene bedenkingen werden, noch konden worden geopperd.

Voor deze uitgave heb ik insgelijks eenen Extra Wissel ad f 750.— aan den bovengenoemden kapitein uitgereikt, maar zoo wel voor dit bedrag als voor het reeds te voren opgegevene, zal ik niets onbeproefd laten om den Lande schadeloos te stellen door het terugvorderen der geweeren, nadat de vijandelijkheden zullen zijn geëindigd, of door het zooveel mogelijk invorderen der gelijke waarde.

Er viel thans gedurende eenige dagen niets belangrijks voor, onze

des nachts uitgezondene Jagers, meerendeels Ashantijnen, keerden nagenoeg iedere morgen met eenige buit van de overrompelde vijandelijke voorposten terug, dan met eenig kruid, dan met een geweer en verscheidene malen ook met eenige afgesnedene hoofden der Wassasche, en hoe duidelijk ik dan ook altijd mijn misnoegen over dit laatste te kennen gaf, geen stap konde ik er mee vorderen; verliezen aan onze zijde werden in die schermutselingen niet geleden.

Ik bleef dus in de volslagenste onwetendheid omtrent de bedoelingen van het gecombineerde leger; de rapporten waren wel altoos eenstemmig, dat de sterkte van het zelve scheen toe te nemen, dat de korpsen in het Noorden en Oosten dagelijksch nader bij Elminarukten, doch daarbij bepaalden zich de narigten, toen op den 16 October eene Elminasche negerin, de vrouw van eenen Kaap Korschen, uit het oostelijk kamp der vijanden herwaards kwam vluchten.

Zij verhaalde, dat de vijand in het gevecht van den 2e aanmerkelijk had geleden, dat er een groot aantal door Kaap Kors huiswaards waren getrokken, waardoor eenig misnoegen onder de Chefs was ontstaan; dat er geruchten in omloop waren over het aanrukken der Ashantijnen, & eindelijk dat het korps in het Oosten bestond: uit de *Kaap Korsche*, de *Engelsche krommen* aan de benedenkust, waarbij zich de nederlandsche bevolking van *Mourree & Cormantijn* had gevoegd, en de fantijnsche Koning *Adoekoe*, terwijl in het Westen en Noorden de armee was te samengesteld uit: *Kudjo Cheboe & Woessoe Kwoukou* (de voornaamste hoofden), de *Wassachen*, de negers uit de *Engelsche krommen* der bovenkust, die van *Groot & Engelsch Kommenda*, de bevolking van *Amemaboe* enz.

Met opzicht tot hun plan wist zij echter niets, als alleen dat het oostelijk korps zich meerendeels in de bosschen verscholen hield, hopende dat de Elminaschen zich toch wel eens zouden voorwaards begeven en in hunne handen vallen; maar gelukkig volgden deze laatsten in dit opzicht mijne zoo dikwijls gegeven orders, en lieten zich door het lokaas der Engelschen (het uitzenden van 6, 8 a 10 hunner) niet vangen.

De daaraanvolgende dag (den 17) schenen de bewegingen in het Noord-Westelijke kamp zich te vermenigvuldigen; van des morgens vroeg begonnen hunne marschen naar het Noorden, en hielden tot in den namiddag twee uren aan.

Enkele geweerschoten deed de vijand op onze voorposten, welke volgens negergebruiken eene uitdaging beteekenden, doch dezelve hadden geen gevolg; de avondstond was nu reeds gevallen, toen ik

circa half 7 uren eene vrij sterke schermetseling hoorde, en weldra zoo door de seinen van *St. Yago*, als het lichten der schoten werd ik gewaar, dat de aktie in of bij het vijandelijk kamp was.

Daar het mij niet bewust was dat er in die rigting posten van de onze stonden, waarvan ik ook al dadelijk de verzekering kreeg, bleef mij dit vuren, op zulk een ongewoon uur, bijna in het duistere, de maan naauwelijks opgekomen zijnde, en zeer flauwelijk lichtende, bleef mij zulks, zeg ik, een onoplosbaar raadsel, en gaf aanleiding tot vele gissingen. Was het een list om de onzen derwaards te lokken, in de veronderstelling dat de voorposten of eenig ander korps waren overrompeld? was zulks het gevolg van ontstane oneenigheden in het vijandelijk kamp? of was het eene vergissing der wachthoudende vijanden zelve? De uitlegging van dit alles moest ik aan de toekomst overlaten.

Op den 18e viel er niets buitengewoons voor; het gebeurde van den vorigen avond had onze negers min of meer opgewekt, zoodat alle posten naauwkeurig bezet waren, en de geheele bevolking nagenoeg in derzelver respective kampementen waren.

Dan in den morgen van Zondag den 19e deed alles eenen algemeen aanval vermoeden, de voorposten zoo in het Westen en Noordwesten als in het Noorden en Oosten rapporteerden, dat zij een buitengewon getrommel en gedruisch in de bosschen bij de vijand hadden gehoord; de Elminaschen en Ashantijnen langs het strand in het Westen gelegd, lieten mij circa tien uren weten, dat er in de verte voor hun een aanzienlijk korps in aantogt was; de kommandant der *De Veer's* Redoete verzocht nog eenige schrootbussen te mogen hebben, daar hij voorzag dat er eenen warmen slag zoude geleverd worden; gelijke aanvraag kreeg ik van den kommandant van *Bekenstein*, en ofschoon ik overtuigd was, dat alle punten van het noodige voorzien waren, deed ik echter nog een supplement aan alle de Redoetes toezenden.

Ten 12 uren maakte *St. Yago* sein dat de vijand in het Westen zichtbaar was; en in hun hoofdkwartier (NW) zag ik zelve eene meer dan gewone beweging; de voorposten, in het Noorden achter de zoutvlakte bij den berg Niezer geplaatst, deed ik onmiddellijk terugkomen, en zich voegen bij het korps, 't welk daaromtrent geposteerd was.

Eindelijk ten half een uur werden onze voorposten in het Westen door de vijand aangevallen; zij replieerden zich tot bij de *Veer's* Redoete, doch niet gevolgd wordende, voegden zij zich bij de aldaar

gereedstaande afdelingen, en trokken moedig op hunne meer talrijke overstanders aan; het gevegt was allerhevigst en hield zich reeds gedurende een uur aan, toen er uit het noordwestelijke kamp eene sterke Divisie van achter den berg en van de *Plantage Barteling* te voorschijn kwam, met het merkbaar doel onze bij het strand veehtende negers in den rug te vallen, maar zij werden ontmoet door eene afdeling Elminaschen, die ik tot bewaking van die kloof aldaar had geplaatst, zich eenigzins hadden verscholen, en onder het zware musketvuur, dat hier ook een aanvang nam, steeds eene positie zijlings van de *Veer's* Redoete hielden, om de vijand zoo mogelijk in het bereik van die batterij te brengen; hunne pogingen werden, na een langdurig en hardnekkig gevecht, met een goed gevolg bekroond. De kommandant der eerste sectie kreeg gelegenheid om zijne batterijen op de aanvallers te doen werken, en nu werden hunne verliezen in dooden zoo aanmerkelijk, dat dezelve den voor hun leggenden vrij hoogen berg beklommen, zich geen tijd durvende geven om langs het gebaande pad, in hunne rug gelegen, te vluchten. Vandaar deden zij nog wel een aantal schoten, maar de onzen konden daardoor niet worden bereikt.

Ook in het Westen langs het strand was de vijand ten half drie uren, na vele dooden en gekwetsten te hebben bekomen, in vollen aftogt, ja nagenoeg in overhaaste vlucht.

Terwijl dit in het Westen en Noordwesten plaats had, waren er te gelijker tijd, ongeveer een uur, twee korpsen in het Noorden en Oosten aangerukt; de sterkte van het eene korps overtrof alle berekeningen, hetzelve bedekte de berg van *Nieser* in deszelfs geheele lengte, terwijl nog dikke vijandelijke drommen aan weerszijden van genoemden berg verschijnende, zich bij de overigen aan den voet des bergs voegden, en alzoo de geheele zoutvlakte van het Noord-Westen tot het Oostelijk Noorden (eene uitgestrektheid van meer dan eene mijl) hadden bezet.

Ware het dit aanzienlijk korps gelukt om zich met de in het Oosten aanrukkende en talrijke *Kaap Korsche* afdeling te vereenigen, dan zouden onze vooruitzichten eenen benaauwdten keer genomen en eene volstreckte nederlaag voor ons ten gevolge hebben gehad.

Maar de voorzienigheid toonde hier andermaal zijnen vinger, en bezielde Nederlandsch onderdanen met den grootsten en onverschrokkensten moed.

Zoodra ik bevroeden kon dat de attacke algemeen zoude zijn, en berigt ontving, dat de vijand in het Noorden te voorschijn kwam, gaf

ik order aan den fungerend Boekhouder, om met de twee in gereedheid gebragte veldstukken uit te trekken, en zich te plaatsen zooals wij overeengekomen waren, namelijk bij den ingang der Noordelijke zoutvlakte, aan den voet, een weinig voorwaards van den Katoenberg bij het einde der Landstuijn; de adsistent *Ch. Ruhle* had ik daarbij gevoegd.

Van het Hoofdkasteel zag ik nu duidelijk dat het gevecht algemeen was; ik kreeg berigt dat de onzen in het Noorden en Oosten de vijand moedig waren tegemoet gegaan, en eenen dapperen en hardnekkigen wederstand boden; doch van den Boekhouder en de twee veldstukken zag en hoorde ik niets; mijn ongeduld en ongerustheid niet langer kunnende bedwingen, begaf ik mij in persoon naar buiten, en vond tot mijne verwondering de veldstukken niet op de aangewezen plaats, maar meer dan 200 passen voorwaards nagenoeg in het midden der vlakte.

Ik beschouwde zulks als gevaarlijk, door dien eene ongehoopte nederlaag in het Oosten, en het doordringen van den vijand, voor den welken hij zich geposteed had, hem alle terugtocht zouden afsnijden. Dan hij gaf mij te kennen verscheidene posten in het Oosten te hebben uitgezet om intijds te kunnen worden gewaarschuwd, dat de afstand van de aangewezen positie te groot was, aangezien geene der Redoetes, noch *St. Yago* er eenen kogel konden brengen, en gevoegelijk alleen van mijne orders was afgeweken, omdat de vechtende Elminaschen deerlijk werden geteisterd, en eenen kragtddadigen bijstand behoefden; met vuren had hij nog geenen aanvang kunnen maken, omdat de onzen tusschen hen en de vijand stonden.

Naauwelijks waren de eersten dien ambtenaar, nu kort achter hen, gewaar geworden, of zij demaskeerden langzamerhand eerst de regter vleugel des vijands, en vervolgens ook de linker, bij dewelke zij geplaatst bleven, het musketvuur onafgebroken aanhoudende.

De fungerende Boekhouder bragt toen de veldstukken in werking; zoolang de vijand in zijn bereik was, zond hij hem schrootbussen toe; dit onverwachts kanonvuur op een punt, waar zij die monden nooit hadden kunnen vermoeden, veroorzaakte eenige beweging bij den vijand, temeer daar wij hem duidelijk zijne gewonden of ook wel dooden den berg van Nieser op zagen slepen, doch hij hield vol, en bleef nog in zijne positie tot ongeveer drie uren, wanneer de regter vleugel weggaf en de vlugt nam in de rigting van het Noordwesten; het midden en de linker vleugel weken ijlings naar den top des bergs, doch werden ook daarvan al spoedig door het vuur

der veldstukken verdreven, en nu werd de deroute onder de vijandelijke korpsen op alle punten, en nagenoeg tenzelfden tijde algemeen; *Bekenstein*, de *Koe-* en *Katoenberg* benevens *St. Yago*, welke de naar het Noordwesten vlugtenden in hun bereik kregen, zonden hen verscheidene kogels na, 't welk hunnen aftogt niet weinig bespoedigde, te meer daar zij het kamp bij de *Plantage Barteling*, werwaards zij zonder twijfel veiligshalven vermeenden te kunnen wijken, in volle vlam zagen. In een woord het leed geen half uur of de vijanden waren, in alle rigtingen, als door de kracht eener tooverroede verdwenen, en van het nog zoo kort te voren, ontzaggeijk en schier onverwinnelijk leger, was er nu niets meer te ontdekken als achtergelaten buit, zoo levensmiddelen, als negerkleedjes enz.

Gedurende het gevecht had men mij voor en binnen het kasteel meer dan 60 afgesnedene koppen der vijanden gebragt, maar dit getal werd van oogenblik tot oogenblik vermeerderd, aangezien de *Elminaschen* vooruitrukten, zich verlustigden met het in brand zetten der kampementen van het gecombineerd anglo-fantijsche leger, en in de paden en bosschen eene menigte zwaar gekwetsten en gesneuvelden vonden, op de welke zij niet aarselden hun wreed gebruik uit te oefenen; in de handen van den Ashantijschen afgezant *Atjampon* viel onder meer anderen ook de lijfbediende en vertrouweling van den beruchten *Kudjo Cheboe*, koning van Dinkira, welke naauwelijks erkend was of hem werd, niettegenstaande zijn vurig bidden en smeken, bijna op den zelfden oogenblik, het hoofd afgesneden.

Intusschen had de fungerend Boekhouder, toen er geen vijanden meer te zien waren, op mijne orders, zich achteruit begeven, en de veldstukken op derzelver eerst vastgestelde plaats gebragt; ook daar vertoonde men hem eenige hoofden, waarvan er een was erkend voor een *Kaap Korschen* jongen, neef van een der rijkste tapoeयरinnen aldaar, maar meer voornamelijk berigtte men dien ambtenaar, dat niet alleen de tapoeyers zich bij het Engelsch korps in het Oosten en N:O hadden bevonden, maar dat zij een aantal in Engelsche uniform gekleedde soldaten hadden gezien, welke buiten hun geweer, van groote zweepen waren voorzien, waarmede zij hunne negers vrij gevoelig vooruit dreeven; eenige der onzen waren met die soldaten handgemeen en aan het worstelen geweest, doch voor eene toersrellende overmagt moetende wijken, was het hun gelukt na toegebragte en ontvangene wonden hunne afdeling te bereiken, echter

niet zonder eenige *Europesche* scherpe patronen te hebben buitgemaakt, die zij gewillig afstonden.

Bevreesd, dat de Elminaschen, welke meer dan een uur de vijand hadden gevolgd, zich te ver in de bosschen zouden wagen, en het behaalde voordeel welligt, door versholene vijandelijke benden, zouden kunnen verliezen, zond ik ten vijf uren order aan de Krompaai om onze afdeling(en) te doen terug halen en te zorgen dat alle de posten nog zoodanig des nagt en bij dag bezet bleven, als of het gecombineerd leger bij voortduring in onze nabijheid stond; de fungerend Boekhouder deed ik insgelijks inrukken, en de stukken plaatsen waar het noodig was gevonden, met de voorzorg om er een piket uit het Hoofdkasteel de wacht bij te doen houden.

In den avond kwam de Negerregering binnen het Hoofdkasteel mij kennis geven, dat de uitgeweest zijnde afdeelingen der onzen allen in hunne respectieve kampementen waren teruggekeerd, zonder de vijand te hebben kunnen achter halen; buit hadden zij overal gevonden. Met betrekking tot onze verliezen in de algemeene actie, zwoeren zij hunne grootste eeden, dat wij niet meer dan 5 a 6 gesneuvelden hadden, die dadelijk waren achteruitgebragt, maar dat het getal gekwetsten vrij groot was; zij gisten circa 150; maar de Chirurgijn Majoor behandelde er reeds nagenoeg een honderdtal in het kasteel, en buiten eenige bedenking was er nog een veel grooter gedeelte, die zich in het krom van neger medicijnen bedienden, of op de kracht hunner afgoden priesters (fetische papen) steunden.

Er werden mij ook uit het Oostelijk kamp & van het slagveld aldaar nog eenige afgeschoten en ongebruikte patronen gebragt, waarvan het papier dat van Engelsche soldijboekjes was, en dus geen twijfel meer overliet omtrent de medewerking der Kaap Korsche blanken.

De buit van den volgende dag, den 20 October, leverde daarvan nog meer bewijzen op, doordien men mij uit het Kaap Korsche kamp een groot aantal nog ongebruikte patronen, eenen loperstok met zilveren knop, en een Engelsch gebeden boek bragt. In alle rigtingen waren er nu Elminaschen vooruitgetrokken, om van den vijand nog iets te ontdekken, maar de vlucht van dezen laatsten bleek zoo overhaast en met zooveel wanorde te hebben plaats gehad, alsof eenen bovennatuurlijken schrik hun had bevangen, en het redden zijns levens de eenige gedachte moest zijn geweest, getuige hiervan de onbegrijpelijke hoeveelheid achtergelatene levensmiddelen, kleedjes & stoelen, enkele trommen, verscheidene weg geworpene geweren, ook

wel kruid, en eenige verlatene gekwetsten, die in de rigting van het Noord-Westen op meer dan 3 uur afstands van Elmina werden ontdekt.

Intusschen vernam ik door de negergeruchten dat de *Wassaschen*, *Kuljo Cheboe* (koning van Dinkira) en meer andere negerhoofden met hunne korpsen post hadden gevat bij *Groot-Kommenda*, communicatie houdende met die van *Engelsch Kommenda*, welko laatsten met hunne talrijke kano's de vaart naar de bovenkust gesloten hielden, van waar wij de levensmiddelen moeten krijgen; op *Chama* en de verdere onzer Bezittingen langs genoemde kust gelegen, bestond de voor mij zelve wel gegronde vrees, dat de *Wassaschen* trachten zouden om de krommen en forten te verwoesten, waarmede zij ons te voren bedreigd hadden. In den adsistent *Bartels* kon ik geen vertrouwen stellen, veel minder mij op hem verlaten om het gevreesde gevaar af te weren; de omstandigheden drongen mij nochtans om daarin ten spoedigste te voorzien, aangezien de mond der rivier *Bossumpra*, waarover de vijand trekken moest, niet verder dan op een klein kanonschot afstand was, terwijl de groote rivier nog in haren loop eene rigting achter de Nederlandsche krommen (dorpen) heeft.

Dan aan wie zoude ik die post opdragen? De oudste adsistent *Abr. Ruhle* en den jongeren ambtenaar *Christiaan Ruhle* hadden van den aanvang des oorlogs met ziele en de grootste bereidwilligheid alternatief de functie van adjudant vervuld, zooveel mogelijk het schrijfwerk aanhoudende, en meer voornamelijk bij beurten de nagt en dagelijkse ronden en inspectien doende; tot dit einde waren zij mij onontbeerlijk; zij verstonden de Landstaal, en waren de gezondsten van ons allen, ofschoon zij nu en dan ook al de gevolgen dezer werkzame functie gevoelden.

De militaire kommandant bleef bedlegerig; de adjudant *Klaassen*, behalven zijnen dienst op *St. Yago*, had ook geene beterschap onderonden, wjl hij bij voortduring zich van krukken moest bedienen; ik was alzoo in de verpligting om den fngd. Boekhouder derwaards te zenden, zoo om de fortres te *Chama* in staat van verdediging te stellen, als om de opgeroepene Nederlandsche Onderdanen der bovenkust, waaronder de Koning van *Hanta*, zoodanig te verdeelen, en te gebruiken, als noodig zoude geoordeeld worden om de vijanden in toom te houden.

Na een verblijf van drie weken is hij teruggekeerd, mijne orders volbragt hebbende, de vrees voor aanvallen des vijands doende

ophouden, aangezien zij allen naar hunne woningen waren teruggekeerd, toen zij bemerkten waarschijnlijk dat hunne plannen ook daar zouden mislukken.

De communicatie met de bovenkust nochtans bleef door de *Kommendasche* gestremd of aan groote gevaren onderworpen, en hoe stellig ik ook weigerde dat de Elminaschen aanvallenderwijze zouden handelen, of zich te ver in de bosschen begeven, achtte ik mij verplicht, en voelde mij bijna gedwongen om de teugel een weinig te vieren, ten einde de gemelde *Kommendasche*, die ons van onheuchelijke tijden hadden bedrogen en verraden, buiten staat te stellen om meerder afbreuk te doen.

Ik stond derhalven eenen aanval toe, onder de uitdrukkelijke voorwaarde, dat zij het fort niet zouden aanraken, moettende zulks aangemerkt worden als een eigendom van den Koning van Engeland, met wie wij geen oorlog hadden. Gevolgelyk begaf zich een aanzienlijk korps circa 3000 der onzen, uit verschillende afdelingen te saamgesteld, in den nacht van den 23n October derwaards; een vloot van gewapende kano's had ik over zee doen trekken, om de baai geblokkeerd te houden, en de ontsnapping der kano's, waarmede de *Kommendasche* het pad gesloten hielden, voor te komen. Mijne maatregelen hadden den gewenschten uitslag, en nog denzelfden morgen keerde de geheele expeditie terug met eenen aanzienlijken buit beladen, het krom in brand gestoken, en alle kano's verwoest of medegevoerd hebbende. De weg over zee was dus nu weder open, en mijn hoofddoel bereikt.

De berigten die ik omtrent dezen tijd kreeg, zoo door herwaards vlgtende negers en slaven, als van den fungerend Boekhouder te Chama waren eenstemmig omtrent de groote en zware verliezen, die het gecombineerd anglo-fantijnsche leger had geleden; een der weg geloopte slaven van *Kudjo Cheboe*, die zich in het veld bij zijn meester steeds had opgehouden, verklaarde mij ook de oorzaak der buitengewone scheermutseling in den avond van den 17e October; toen een korps vijanden van hunne bijna dagelijksche marschen naar het Noorden dien avond later als gewoonlijk terugkeerden, vergisten zij zich met hunne eigen voorposten, en schoten meer dan een half uur op elkander, doch de laatsten waken voor de overmagt, en de van hunne marsch teruggekomen negers sneden eenige hoofden der gewonden of gedooden, en bragten die als Elminasche buit bij hunnen Kaboeer *Kudjo Cheboe*; hunne vreugde over dit gebeurde was van

korten duur, want bij het aanbreeken van den volgenden morgen erkenden zij hun eigen volk, en hunne misgissing.

Aan den anderen kant, en buiten de reeds aangehaalde bewijzen van de medewerking der Engelsche blanken te Kaap Kors, althans van den Resident Jackson, kreeg ik de verzekering van de gedane verwijtingen van dezen laatsten aan zijne onderhoorigen, dat hij hun gewaarschuwd had tegen de dapperheid en genomene maatregelen der Elminaschen, *en zij hem nu met schande hadden bedekt, zoodanig dat hij er niets meer van hooren wilde, voordat zij Etmina zouden hebben het onderste boven gekeerd.*

Te Chama was er mede eenen in den vorigen oorlog van 1824 geroofden neger van de Wassasche onderkoning komen vluchten, verhalende aan den Boekhouder, dat hij bij zijn meester een boodschapper met een stok van de Engelsche blanken had gezien, de Wassasche opnieuw oproepende, en geld enz. aanbiedende; hun antwoord was dat zij deze keer gegaan waren, omdat zij genoodzaakt waren geweest te zweren, maar dat zij nu aan hunnen eed voldaan hebbende aan de oproeping niet wilden beantwoorden. Dit was echter nog niet genoeg; er werd een kano met 5 zielen bemand, en te *Sauondee* (te)huis hoorende vermist; volgens de eene dacht men dezelve te *Kommenda* aangehouden, volgens de andere te *Kaap Kors*; dit laatste vermoeden werd versterkt, omdat geene der Europeërs vandaar eenige Communicatie met ons gezogt hadden, en er geenens twijffel meer bestond van de pogingen tot eenen tweeden aanval; in deze gesteldheid werden op den 14 November door de op zee wachthoudende Elminasche kano's een groote kano met goederen beladen en van *Dixcove* (een Engelsch krom aan de bovenkust) komende aangehouden, en zoude gewis weldra zijn uitgeplunderd, ware ik niet toegeschoten, om zoo de negers van mishandelingen te bevrijden, als de goederen door een & ander, geeskorteerd van een Detachement soldaten, zelve in het Kasteel te halen. Deze gevangenneming was tegen mijne Orders, en goedkeuring, omdat die plaats neutraal gebleven was, dan wjl er nu zekerheid was dat onze *Sauondeesche* te *Kaap Kors* waren gevangen, liet ik mij door menschlievendheid overreden & schreef het eerst aan den Resident *Jackson* (zie Bijlage no. 3)¹⁾; op deszelfs antwoord (Bijlage No. 4) zal ik

¹⁾ Deze en de hierna genoemde Bijlagen ontbreken bij de aan het Penningkabinet geschonken stukken.

alleenlijk doen aanmerken, hoe verre deszelfs dubbelzinnigheid zich uitstrekt, door de uitdrukking dat hij na *genomene informatie* op den ontvangst mijner missive eerst ontdekt had, dat er werkelijk vijf negers in het krom zich bevonden, — na 20 dagen gevangen te zijn genomen.

Bespeurende nochtans dat er mogelijkheid zoude zijn om tot eene rustigere staat van zaken te geraken, hield ik de briefwisseling aan, met dat gevolg (zooals uit de Bijlagen No. 5 tot 8 blijken zal), dat de Communicatie als nu vrij is. Uit die aanmerking heb ik dan ook op heden den 29 mijne vijandelijke houding afgelegd, en bij de afkondiging eener Proklamatie (Bijlage No. 9) de roode vlag doen strijken, en door de geliefkoosde Nederlandsche kleuren vervangen.

Ik beschouw mij zelve, desnietteenstaande, nog verre van eene lang gewenschte en zoo noodige vrede; de *Kaap Korschen* houden hunnen wenschen en voornemens niet bedekt, om in staat te worden gesteld weldra wraak op ons te komen nemen; het is mij niet onbewust, dat zij daarin veel eer worden aangemoedigd, dan tegen gegaan, doch evenmin als ik mij te voren heb laten in slaap wiegen, zal mijne waakzaamheid nu verminderen, ofschoon ik het onmogelijk acht dat zij ooit weder eene dergelijke vervaarlijke magt bijeen krijgen, en de vijand ook alhier niet dat onthaal heeft genoten, waarop hij gerekend had.

Zoodanig Hoog Edel Gestrenge Heer, zijn mijne handelingen geweest, en is in dezen oogenblik mijnen toestand. Ik mag niet ontveinzen dat, hoezeer mijne voorziening en maatregelen, waaronder ik hoofdzakelijk de aangelegde versterking op *Bekenstein* en de *Veer's* Redoete moet rangschikken, welke meer dan alle andere in het gevegt van den 2° October tot eenen goeden uitkomst hebben medegewerkt, mij geruststelden tegen alle aanvallen, ik eene gegronde vrees voedde voor eenen ongunstigen uitslag, toen ik het formidabel gecombineerd anglo-fantijnsch leger overal rondom mij zag, welke door henzelfen gewis naar waarheid op 18000 gewapende negers &^a is gesteld. Het is derhalve met des te grootere vreugde, dat ik de eer heb Uwe Excellentie van deze overwinning kennis te geven, en tevens te melden, dat het mij gelukt is alle de Nederlandsche Bezittingen, aan mijne zorgen toevertrouwd, ongeschonden te bewaren. Het is mij ook, ten slotte, niet mogelijk met stilzwijgen voorbij te gaan, dat ik zoo door de bevolking als de ambtenaren, aan wie het eenigszins mogelijk

was, volkomen ben ondersteund geworden, en vertrouw dat ik in alle voorkomende gelegenheid dezelfde hulp en opoffering zal genieten.

De Ridder, Lt. Kolonel Kommandeur
voornoemd.

(was get.) F. Last.

Akkordeerd met deszelfs Origineel

De Secretaris ter kuste van Guinea

(J. F. J.) Cremer.

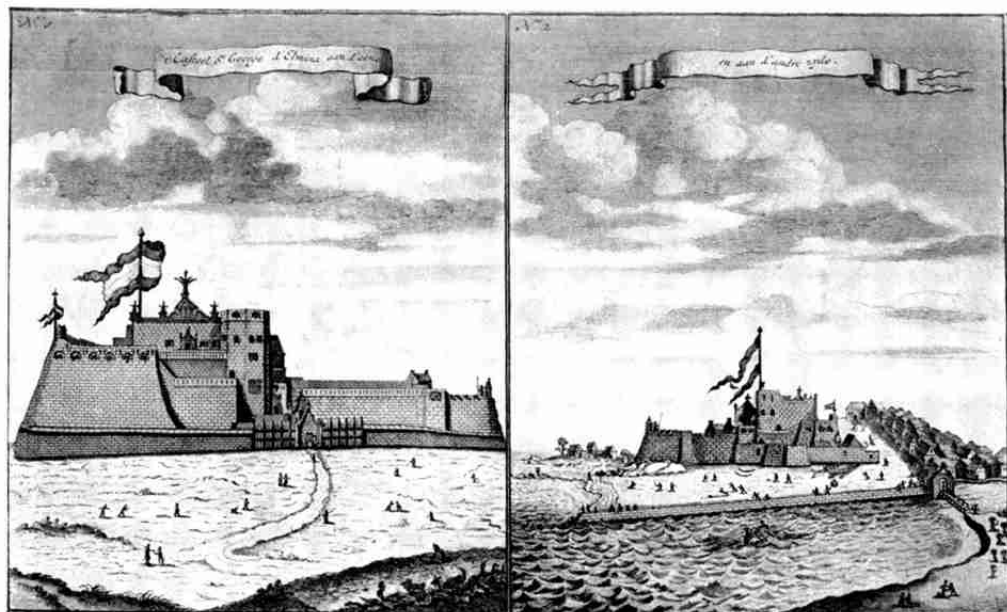

1

1. Gouden penning vereerd door St. George d'Elmina aan den Luit.-Kolonel Ridder F. Last 1828.

2

3

2. Zilveren penning (Vz.) met gezicht op St. George d'Elmina, door de West-Indische Kamer van Groningen en Ommelanden geslagen in 1683.
3. Het kasteel St. George d'Elmina naar teekeningen uit W. Bosman's Nauwkeurige Beschrijving van de Guinese Goud-, Tand- en Slave-kust 1709.